

ФЕСТИВАЛИТЕ В БЪЛГАРИЯ

контекст, проблеми, перспективи

Този документ е част от проект “Българо – норвежко партньорство за прозрачна и ефективна публична подкрепа на културния сектор в България“, осъществяван с финансовата подкрепа на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2009 – 2014г.. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от сдружение „Българска фестивална асоциация“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България.“

www.ngogrants.bg

Изготвил: д-р Любомир Кутин

Варна – Русе, 2014 г.

На корицата: Саша Попов с Гвардейския оркестър по време на Първите народни летни музикални тържества във Варна през 1926 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

РЕЗЮМЕ.....	4
ВЪВЕДЕНИЕ.....	5
1. АНАЛИЗ НА ПРОУЧВАНИЯ ЗА ФЕСТИВАЛИТЕ В БЪЛГАРИЯ	
1.1. Исторически изследвания, посветени на определени фестивали.....	8
1.2. Обзорни публикации, посветени на съвременните фестивали.....	10
1.3. Теоретични изследвания, посветени на явлението „фестивал“.....	11
2. АНАЛИЗИ НА ФЕСТИВАЛИ В БЪЛГАРИЯ ОТ ПОСЛЕДНИТЕ ГОДИНИ	
2.1. Картографиране.....	15
2.2. Човешки ресурси.....	17
2.3. Институции.....	18
2.4. Общините – с основен принос за финансирането на фестивалите.....	23
2.5. Художествени аспекти.....	26
3. ПОЛИТИКИ СПРЯМО ФЕСТИВАЛИТЕ В БЪЛГАРИЯ	
3.1. Обобщение на проблемите.....	28
3.2. Предложения на Работна група „Фестивали“ в проекта за Национална стратегия за развитие на българската култура.....	30
БИБЛИОГРАФИЯ.....	35
FESTIVALS IN BULGARIA.....	37
SUMMARY.....	38

РЕЗЮМЕ

В доклада се прави преглед на изследвания, посветени на различни аспекти в българската фестивална практика: история, процеси, терминология, типология. Специално внимание се отделя на картографирането на фестивалите в България – една инициатива, в която водеща роля има неправителствения сектор.

Представени са и част от резултатите от изследвания на българските фестивали през последните две години. По отношение на човешките ресурси и институционалния капацитет се прави извода, че по-голямата автономия на фестивалния сектор в София е създала и по-добре структурирани отговорности на участниците в екипите. Обратно, относително по-малката степен на самостоятелност на културните оператори от останалите селища в страната често размива отговорностите и създава впечатление за отсъствие на достатъчно ред в организацията на дейностите. Не е създадена законова база за гарантиране на прозрачност в изразходването на публични средства за фестивалите.

Другият основен извод, който произтича от изследванията е, че в организацията и финансирането на българските фестивали основна роля имат общините. Това все още не е генерирало в достатъчна степен ефекти на солидарност сред местната общност; не е ситуирало адекватно фестивалите като източник на престиж на съответното място; не са осмислени и реализирани в конкретни политики възможностите на фестивалите за подпомагане на икономическия растеж и социално развитие на регионите.

Анализът на фестивалните програми показва, че независимо от умножаващите се събития, фестивалите не допринасят в достатъчна степен за приобщаване на българската артистична общност и публиката към новите художествени тенденции по света. Организаторите сравнително рядко възлагат на автори от страната и чужбина създаването на нови художествени произведения. Допълнен от декларации в анкетите слаб интерес към представянето на неизвестни творби от по-близкото и далечно минало, оформя извода, че фестивалните програми са доминирани от инерция и клишурани художествени модели и представи.

В последната част се обобщават резултатите от анализите и наблюденията и се представя резюме от заключенията на Работна група „Фестивали“ в процеса на

създаване на Национална стратегия за развитие на изкуствата, културното наследство, културни и творчески индустрии и културен туризъм в България.

ВЪВЕДЕНИЕ

Фестивалите в България имат дългогодишни традиции. Тяхното летоброене започва още през далечната 1926 г. във Варна. Съществуването им през годините се подпомага от относително широка мрежа културни институти, организации, образователни институти за обучение в различни художествени и културно-творчески дейности. В България живеят и творят голям брой добре образовани и талантиви творци в сферата на изкуствата и културата. Съществува относителна устойчива практика на децентрализация в организирането на фестивали, включително и на места, които не се характеризират с активна художествена и културно-творческа дейност. През втората половина на XX в. се развиха и натрупаха престиж авторитетни форуми в изпълнителските изкуства (музика, театър и танц). Последните две десетилетия се характеризират с бурно развитие на фестивалите за поп култура и любителско творчество. През последните десет години се увеличават локалните фестивални събития, свързани с местния начин на живот. Макар и не толкова често, съществуват и добри практики на промоциране на отделни фестивали.

Поради отсъствие на дългосрочна стратегия липсва устойчива система в наблюдението и оценката на фестивалите. Българското министерство на културата не е изработило адекватни политики спрямо фестивалите в системата на културния сектор. Статистическите стандарти, които измерват създаването, потреблението и тенденциите в културата и изкуствата са остарели и не отразяват съвременната динамика на обществено-икономическо развитие. Така за отговорните политици, експерти и мениджъри остава недостъпна информацията, свързана със съдържание на фестивалите в България. Закономерно решенията за подпомагане на едно или друго фестивално събитие от публична институция, донорска организация или корпорация често се крепи на случайни обстоятелства. Отсъства необходимата правно-нормативна среда за гарантиране на прозрачност в действията на отговорните институции. Това, от своя страна, прави невъзможно дългосрочното планиране като условие за развитие и нови продуктивни перспективи в организацията на фестивалите. Държавата не се възползва от огромните възможности, които се съдържат в добрите фестивали за популяризиране на националната културна идентичност. Българските фестивали все още са откъснати от движението на актуални художествени стилове и направления, както и от

възможността да осъществяват равнопоставен обмен с водещи творци от различни изкуства. Не е създаден достатъчен капацитет сред културните оператори за менажирането на културни събития. Утвърдените художествени форуми в България все още проявяват твърде слаба инициатива в адаптирането си към съвременни маркетингови подходи за популяризиране на дейността си. Липсва ефективно и устойчиво партньорство с туристическата индустрия. Все повече се ограничават възможностите за изява на специализирана критика и за дебатиране на художествените процеси в България. Така инициативите за организирането на различни фестивали често са съпроводени с фатални компромиси в качеството. Липсата на адекватна публична политика, съпроводена с отсъствие и на механизми за вътрешна саморегулация в сектора, лишава българската култура от съществуването на големи и престижни фестивални форуми, съизмерими със световните стандарти. Отсъствието на взаимно проникване между сезонната художествено-творческа дейност и фестивалната продукция лишава фестивалите от възможности за въвличането им в по-трайни тенденции на културния живот и не генерира устойчив ефект.

Докладът регистрира и систематизира процесите в изследванията на българските фестивали. Ползите от това са безспорни. Фестивалите са най-мошната институция за оценка на изкуството днес. Прецизното изработване на система от индикатори за наблюдение на фестивалните събития може да отключи техният потенциал за участие в подобряване на различни обществени системи: създаване на сезонни или постоянни работни места в сферата на търговията, услугите и творческите индустрии, удължаване на туристическия сезон и утвърждаване на нови дестинации и продукти в туризма, рекламирането на съответните места, където се провеждат, местния начин на живот и привличането на инвестиции от най-широк спектър. Успешно организираните фестивални събития създават и ново отношение към изкуствата, културата и творческите индустрии сред най-широки обществени слоеве. Фестивалите култивират важни лични и обществени добродетели: творчески решения, уважение към традицията и откритост към новите тенденции в културата и изкуствата, интелектуални усилия, сплотеност и по-добри умения за работа в екип, межкултурна толерантност. Новите информационни технологии благоприятстват осведомеността и демократизират достъпа до фестивали.

От друга страна, качествените научни изследвания на фестивални събития са в състояние да регистрират навреме и предложат решения на редица неблагоприятни фактори и предизвикателства пред тях:

- стагнацията на пазара за изкуства и за културни продукти заради световната икономическа криза;
- ограничаване на публичните разходи на държавата за изкуство и култура;
- регулацията на авторското право, което обективно създава ограничения в мобилността на художественото творчество;
- глобализацията, комерсиализацията и нездравата политическа конюнктура, заплашват фестивалите да загубят своята идентичност и да се подчинят на тясно корпоративни и нездравни политически интереси;
- влошеното качество на образованието в сферата на изкуствата и неразвитото образование в сферата на културния мениджмънт дават своя отрицателен отпечатък върху художественото равнище и организация на фестивалите;
- намаляващите възможности за пълноценна професионална реализация на получилите образование в сферата на изкуствата в България и напускането им на страната;
- отсъствието на ефективна система за публичен и граждански контрол върху резултатите от дейността на фестивалите.

1. АНАЛИЗ НА ПРОУЧВАНИЯ ЗА ФЕСТИВАЛИТЕ В БЪЛГАРИЯ

1.1. Исторически изследвания, посветени на определени изкуства и фестивали.

Най-често, логично от гледна точка на натрупаните традиции, във фокуса на изследователския интерес попадат музикалните събития. Сред първите по-цялостни опити за цялостен поглед върху българската фестивална практика е книгата на *Найден Найденов* „Из музикалното минало на Варна“.¹ Нейният автор е сред инициаторите на първия фестивал в България - Български народни музикални тържества (днешният Международен фестивал "Варненско лято"), основан през 1926 г.

През 1996 г., по поръчка на Община Варна *Розмари Стателова*, дългогодишен музикален критик и изследовател на музикалната култура, създава монографията, посветена на 70 годишнината от създаването на фестивала „Варненско лято“.² В нея, освен че са събрани документи, свидетелства на участници, критически отзиви за събитието, са анализирани предпоставките за организирането на първия фестивал в България. Направени са и някои по-цялостни обобщения и за периодите на фестивала, взаимодействието на неговата програма с музикалните културни институти, създадени през 40-те години на ХХ в. Във Варна (Средно музикално училище – 1944; Държавна филхармония – 1946 и Държавна опера – 1947), както и наблюдения за процесите, протичащи в новата обществено-икономическа среда през 90-те години на ХХ в.

През последните години изданията, посветени на историята и значението на фестивалите определени видове изкуства и отделни художествени жанрове, се увеличиха. В книгата „Джазът в България и българите в джаза“ *Владимир Гаджев* представя подробно и различните форуми на това изкуство в България. Особен интерес представляват наблюденията на автора за сложните взаимодействия на тоталитарната власт с музикантите и инициаторите на различни форуми в сферата на джаза.³ Книгата от същия автор „Когато Западът среща Изтока“⁴ е фокусирана върху етно и уърлд музиката, изпълнявана на джаз фестивалите след промените от 1989 г. Владимир Гаджев е автор и на изследване, посветено на тенденциите на най-престижния фестивал за поп музика от времето на социализма – „Златният Орфей“.⁵

¹ Найденов, Найден. Из музикалното минало на Варна, "Наука и изкуство", София, 1972

² Стателова, Розмари. Лятото на българската култура, Сталкер, Варна, 1996

³ Гаджев, Владимир. Джазът в България. Българите в джаза + CD. София, „Изток-Запад“, 2010

⁴ Гаджев, Владимир. Когато Западът среща Изтока. София, „Изток-Запад“, 2012

⁵ Гаджев, Владимир. Седемте изкушения на „Златния Орфей“. София, „Изток-Запад“, 2011

Макар и да не е публикувана, дисертацията на Богдана Атанасова „Джазови фестивали в България след 1989 г.“, дава пространна информация за фестивалите, които имат устойчиви традиции през последните 25 години. Показателни са и наименованията на отделните глави, които съдържат синтезирана оценка за тях: „Джаз фестивал Варненско лято – креативният фестивал“; „Хасково джаз – феноменът в българския фестивален календар“; „Банско джаз – популярният фестивал“; „Пловдивски джаз вечери – изисканият фестивал“; „София мюзик джем и София джаз пийк“ – разпиляното ехо на софийските фестивали.⁶

През 2011 г. *Веселина Гюлева* публикува „Летопис на Национален фестивал на малките театрални форми“ – Враца. Това е едно от малкото фестивални събития в България, които събират подробна и пълна информация за своите програми от началото на съществуването си (Врачанският фестивал е основан през 1977 г.).⁷

С подобен характер е и книгата на *Дариан Георгиев* „10 години Форум-фестивал Вселената на компютърната музика“ (Computer Music Space) прави обзор на единственото по рода си събитие за популяризиране, развитие и учебни практики в областта на електронната, електроакустичната и компютърната музика в България. Освен програмите на фестивала са анализирани и факторите, повлияли върху фестивала.⁸

С най-широк изследователски предмет в изброените изследвания е книгата на *Диана Данова-Дамянова* в „*Musica Nova в българската музикална култура*“ тематизира и проблематизира на стилово явление - движението Musica Nova, както и неговите послания в българската музикална култура.⁹ Направен е опит за цялостна реконструкция на историята на Дружеството за нова музика в България. За първи път самостоятелен и цялостен обект на изследване е Международният фестивал за съвременна музика Musica Nova – Sofia. Десетте му издания са проследени хронологично последователно, открити са техните акценти – в естетически, творчески и изпълнителски план. В хронологичен план са представени и изданията на Международния фестивал за съвременна клавирна музика ppIANISSIMO (1998–2008).

⁶ Атанасова, Богдана, Атанасова „Джазови фестивали в България след 1989 г.“, НБУ, Департамент „Музика“, 2013

⁷ <http://theatre.vratza.eu/bg/letopis-na-natsionalen-festival-na-malkite-teatralni-formi/>

⁸ Георгиев, Дариан, „10 години Форум-фестивал Вселената на компютърната музика“, Екоекспрес, София 2011

⁹ Данова-Дамянова, Диана, Musica Nova в българската музикална култура, Институт за изкуствознание-БАН, 2009

1.2. Обзорни публикации, посветени на съвременните фестивали

Ако историческите публикации за фестивали са фокусирани върху музиката, то в обзорните анализи за съвременните фестивали преобладават изследванията на театроведи. *Николай Йорданов* определя XX век като време, когато фестивалите на изкуствата се утвърждават като културни явления, а след Втората световна война те се превръщат в активна форма на културен обмен и започват да оказват влияние върху икономическото развитие на градовете. Също така прави някои съпоставки в съществуването на фестивалите от двете страни на „Желязната завеса“. Специално внимание е отделено и на връзката на фестивалите днес с културните и творчески индустрии.¹⁰

Камелия Николова в „Театърът на границата на XX и XXI век“ наред с теоретично осмисляне на сценичното изкуство от последното десетилетие, е посветила една глава специално на фестивалите (театърът днес през оптиката на фестивалите).¹¹ В друго свое изследване същата авторка представя системата на организация и принципите на програмиране в Единбургския фестивал.¹²

Темата за фестивалите, макар и рядко, попада и в литературата, посветена на маркетинга, икономиката и туризма. *Лиляна Атанасова* и *Атанас Луизов* изследват особеностите и структурата на брандинга на един град чрез фестивалните събития и по-специално фестивалът „Включи града“ в Бургас.¹³

Сред публикациите за фестивали заслужава внимание и монографията "Управление на иновативни театрални проекти" от *Десислава Стойчева*, дългогодишен мениджър на артистични дейности в Британски съвет – София. В нея авторката осъществява научно теоретико-практическо изследване за управлението на театрални проекти, голяма част от които са широко застъпени във фестивалната практика. Изданието може да бъде използвано и като практически наръчник за развиване на умения на мениджърите на проекти и в други области на изкуствата.¹⁴

¹⁰ Йорданов, Николай, "Фестивалите на изкуствата – между глобалния арт пазар и локалната културна идентичност - "Публични политики", година 4, бр. 1, 2013

¹¹ Николова, Камелия, Театърът на границата на XX и XXI век, Фигура, София 2007,

¹² Николова, Камелия, Българският театър след 1989 и новата британска драма, УИ "Св. Климент Охридски", София 2013.

¹³ Атанасова, Лиляна, Луизов, Атанас, Брандинг на град чрез фестивални събития и изследване на нагласите към фестивала „Включи града“ в Бургас – методически и приложни аспекти, Годишник на БСУ, том XXVII, 2012 г.

¹⁴ Стойчева, Десислава Управление на иновативни театрални проекти. Валентин Траянов, София, 2013

Диана Андреева през 2011 година осъществява изследване на тема «Фестивалите и тяхната роля за развитие на изкуствата, културните и творческите индустрии и културния туризъм». То е представено на семинар в Гьоте институт – София. В него са поставени въпроси, свързани с достъпа до фестивали в България и необходимостта от измерването на фестивалните активности чрез системата на националната статистика.

През 2011 г. Фондация „Sofia festivals” създава регистър на фестивалите в София по следните показатели: резюме; профил на събитието (жанр, първо издание, периодичност, брой издания до 2010 г., последно издание до 2010 г., места на провеждане, достъп, билети); програмна селекция (фокус, критерии за селекция). Основни източници на информация са архиви за финансирани събития от Столична община и специално попълнени анкетни карти. В резултат от разработката са картографирани 138 фестивални събития в столицата. Независимо от ценната и полезна информация, която съдържа създадения регистър, поради липса на обновяване, той не може да регистрира тенденциите и процесите в културния живот на столицата.¹⁵

През 2012-2013 г. *Обсерваторията по икономика на културата* осъществява поредица от изследвания на фестивалите, част от които са публикувани в рамките на проект, насочен към създаване на прозрачен механизъм за оценка на събитията, в ключени в Столичния културен календар. Данни съдържат и конкретни препотъри към общинската администрация за превръщане на календара на културни събития в реален инструмент за ефективни и успешни културни политики.¹⁶

1.3. Теоретични изследвания, посветени на явлението „фестивал“

През 1995 и 1996 г. във Варна, по повод 70 годишнината от основаването на Международния музикален фестивал „Варненско лято“, се провеждат две научни конференции под общото наименование „Празници и зрелища в европейската култура“. Първият от тях представя традицията на Средновековието и Възраждането¹⁷, а вторият сборник – съвременната европейска култура.¹⁸ Представени са няколко проблемни доклада, свързани с българските фестивали от проф. д-р Розмари Стателова, а също така е организирана Кръгла маса, посветена на проблемите на българските фестивали.

¹⁵ <http://sofiafestivals.tumblr.com/>

¹⁶ Томова, Б., Андреева, Д., Кутин, Л. Календар на културните събития в Столична община – реалности, проблеми, перспективи, Обсерватория по икономика на културата, DMT Product, София, 2013

¹⁷ Празници и зрелища в европейската културна традиция през Средновековието и Възраждането (Сб), ИК Готуранов, София 1996

¹⁸ Празници и зрелища в европейската културна традиция през Средновековието и Възраждането (Сб), ИК Готуранов, София 1998

Цялостно изследване на явлениято „фестивал“ е осъществено от автора на тази публикация. Философско-културологичният анализ представя фестивалът като единство от девет категории, структурирани в три основни групи:

- *антропологически – игра, зрелище, празник.* Чрез тях се изяснява как едно фестивално събитие създава условия за адекватна обществена оценка на артистични способности; изследват се и възможностите художествените фестивали да манифестират своята публична значимост; отношението им към традициите, както и опитите те да бъдат преосмислени и обновени;
- *социокултурни – пространство, време, институция.* Тук се включват спецификата на мястото, мобилността, межкултурния и творчески обмен на артисти, идеи, стилове и направления, както и възможностите за устойчивост и постигането на дългосрочен ефект, заложен в администрирането на фестивалната институция;
- *художествени – артисти, програма, публика.* И накрая, картината на едно фестивално събитие се увенчава с формите на артистично участие, художествените характеристики на фестивалната програма и публиката, като неотменима част от празничните дейности на един фестивал;¹⁹

На основата на това най-общо разбиране, се различават следните типове фестивали:

- от гледна точка на играта – *състезателни* (конкурси) и *представителни*; за *ново творчество* и за *интерпретация* на създадено творчество;
- от гледна точка на зрелището – за *поп* култура и за *художествена* (висока) култура;
- от гледна точка на начина на празнуване – *традиционни*, *експериментални* и *авангардни*;
- от гледна точка на пространството – *локални*, *национални* и *международни*
- от гледна точка на времето фестивалите се различават по *честота на провеждане* (ежегодни, биенале, триенале, квадринале); *продължителност* (краткотрайни – интензивни и дълготрайни – доближаващи се до регулярния културен сезон); *сезонни* (пролетни, летни, есенни и зимни);
- от гледна точка на институцията, която е отговорна за провеждането им – *публични* и *частни*;

¹⁹ Кутин, Л. Фестивалът като феномен на художествената култура, Сталкер, Варна, 2004

- от гледна точка на артистите – за *любители и професионалисти*;
- от гледна точка на програмата си – *монохудожествени и синтетични*;
- от гледна точка на публиката – за *представяне на живо пред публика*; за *технически възпроизводими копия*; за *литература и визуални изкуства* (доколкото тяхното съществуване не е съпроводено със задължителни публични спектакли).

Представените функционални характеристики на фестивали са същевременно и метод за анализ и наблюдение. Допълнени с културологични, икономически и социални аспекти, е възможна адекватната оценка на качеството, въздействието и ползите от фестивалите.

2. АНАЛИЗИ НА ФЕСТИВАЛИ В БЪЛГАРИЯ ОТ ПОСЛЕДНИТЕ ГОДИНИ

2.1. Картографиране

През 2014 г. авторът публикува нови изследвания по темата на фестивалите в България и представя възможностите и съдържанието на Система за наблюдение и оценка на качеството.²⁰

През последните години в България бяха осъществени няколко изследвания, които предоставиха широк спектър от данни. Те са от съществено значение за създаване на постоянно действаща система за наблюдение върху разнопосочните ефекти, съпътстващи художествените фестивали.

С участието на автора, в рамките на стандартен въпросник, са анкетирани 87 фестивала от 17 селища в страната. Така се оформи следната картината от събития:

Банско

Международен джаз фестивал

Варна

Европейски музикален фестивал

Соптепро - международен фестивал за съвременно изкуство

Изкуството в нас

Международен видеоарт фестивал „Видеохолика“

Международен джаз фестивал „Варненско лято“

Международен музикален фестивал “Варненско лято”

Международен куклен фестивал “Златният делфин”

Международен майски хоров конкурс „Проф. Г. Димитров”

²⁰ Кутин, Любомир. Фестивалите в България. Категории и оценки, Авангард прима, София, 2014

Международен музикален фестивал “Море и спомени”
Международен музикален фестивал “Откритие”
Международно биенале на графиката
Международен театрален фестивал “Варненско лято”
Международен панаир на занаятите и изкуствата
Международен фестивал „Световен форум на изкуствата – към звездите“
Международен фестивал за франкофонски ученически театър
Международен филмов фестивал “Любовта е лудост”
Младежки фестивал на изкуствата „Пътуване към миналото“
Национален фестивал-конкурс за модерен балет
Рок фестивал – Варна
Фестивал на етносите
София филм фест – Варна
Велико Търново
Фестивал на туристическия филм „На източния бряг на Европа“
Велинград
Международен фестивал на музикалния филм „Николай Гяуров”
Велинград, Белозем, Русе, Бургас, Пловдив, Чикаго
Международен филмов фестивал за културно наследство
Габрово, Севлиево, Трявна
“Локация- Център”
Габрово
Магична среща “Златната котка”
Международен панаир на народните занаяти
Регионален музикално-фолклорен конкурс „Златен славей”
Международен фестивал „Дни на камерната музика”
Международен фестивал на хумора
Международен фестивал „Празник на духовната музика”
Международен фестивал на комедийния спектакъл
Международен хоров конкурс и фестивал „Антонио Вивалди”
Смешен филм фест
Фолклорен фестивал „Сватбата – единство и многообразие“
Национален фолклорен фестивал „Песни в полите на Балкана”
Куртово Конаре
Фестивал на чушката, домата, традиционните храни и занаяти
Кърджали, Перперикон, Татул (Момчилград)
Международен фестивал на изкуствата „Перперикон”
Кюстендил
Кюстендилска пролет
Международен конкурс за класическа китара «Акад. Марин Големинов»

Международен фолклорен конкурс «Пауталия»
Национален фестивал на старата градска песен «Пей сърце»
Национален танцов фестивал «Ганцова феерия под Хисарлъка»
Международен фолклорен фестивал «Сребърна пафта»
«“Панагия”- въздигане на хляба»
«Празник на плодородието»
«Празник на черешата»

Несебър

Балкански фестивал за филми и тв програми за деца и юноши “Арт амфора”

Пазарджик

Международен фестивал за симфонична музика Зимни музикални вечери “Проф. Иван Спасов”

Пловдив

Двама са малко - трима са много
Международен фестивал на камерната музика-Пловдив
Сцена на кръстопът

София, Плевен, Ловеч, Стара Загора

Международен фестивал за театър и съвременен танц “Черната кутия”

Разлог

Национален фестивал на традиционните хора „На армане с тъпане”
Международен кукерски фестивал „Старчевата”
Фестивал на мъжките фолклорни групи

Русе

Мартенски музикални дни
74 Световен конгрес и фестивал на УНИКА

Созопол

Празници на изкуствата „Аполония“

София

Антистатик – Международен фестивал за съвременен танц и пърформанс
Арт кино клуб на открито
Водна кула арт фест
Ей ту джаз фестивал
Европейски музикален фестивал
София джаз
Изкуството на барока
Конкурс за танцовата награда на София
Международен фестивал на анимационния филм „Златен кукер – София”
Международен фестивал за съвременна клавирна музика PIANISSIMO
Международен фестивал за уличен и куклен театър «Панаир на куклите»
Международен филмов фестивал София филм фест
Международно триенале на сценичния плакат

Млади музикални дарования
Оперни вечери в парка
Софийски музикални седмици
«Изкуствата за Земята»
Салон на изкуствата
Sofia Independent Film Festival (So Independent)
Световен театър в София
Седмица на българските гласове
Софийски театрален салон
София дизайн уик
София диша
София поетики
Стара Загора
Международен куклено-театрален фестивал за възрастни „Пиеро”
Фестивал на оперното и балетното изкуство
Ямбол
Национален куклено-театрален фестивал „Михаил Лъкатник”
New York
Bulgarian Film Festival New York - So Independent

Събрана е информация за тяхното администриране; брой и квалификация на заетите; финансиране; художествени характеристики; публичност, икономика и управление.

Част от дейностите бяха подпомогнати от Община Варна, Българската фестивална асоциация, Обсерваторията по икономика на културата, свързана с анализ на Календара на културните събития в Столична община, Министерство на културата във връзка с подготовката на Националната стратегия за развитие на изкуствата, културното наследство, културните и творчески индустрии и културния туризъм²¹ в България. Част от информацията е събрана и във връзка с проекта на Центъра за изследване на демокрацията „Доброто управление срещу завладяване на гражданското общество в България“. За изясняване на практическите аспекти в процеса на наблюдение и оценка на фестивалите беше от полза и съвместната работа с Фондация „Русе – град на свободния дух“, свързана с общинския културен календар.

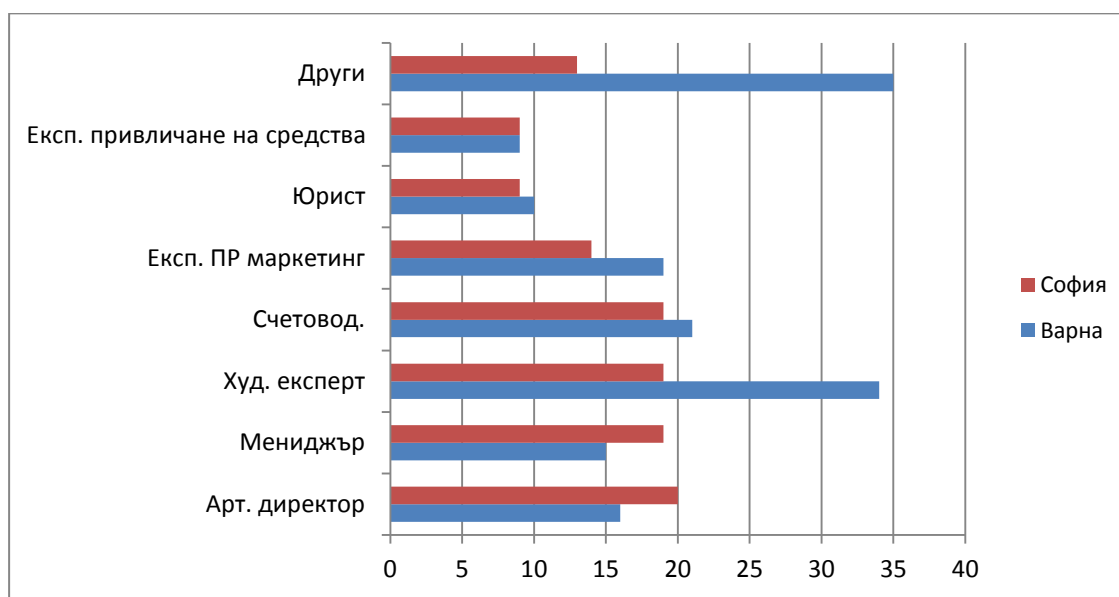
През 2014 година въпросникът за фестивалите е усъвършенстван и със съдействие на Българската фестивална асоциация е изпратен в общините. През август-септември на

²¹ Томова, Б., Андреева, Д., Кутин, Л., Календар на културните събития в столична община, Обсерватория за икономика на културата, София, 2013

отправената покана откликнаха над 30 фестивала – някои от които са попълвали анкети и в предходните години. Така постепенно броят на фестивалите, обект на картографиране, се увеличи до около 120.

2.2. Човешки ресурси

Представената графика илюстрира отговорите на 23 фестивала от София и 19 фестивала от Варна за професионалния профил на работещите в различни фестивални дейности:

Фиг. 1. Професионален състав на работещите за фестивалите в София и Варна.

Общият деклариран брой на ангажираните във фестивалните екипи е в полза на Варна – 159 срещу 122 за София. Предимството на Варна идва най-вече от броя на експерти в сферата на изкуствата и заетите в сферата на ПР и маркетинга. Сред допълнително посочените професионални дейности за Варна са: служители на читалището; водещ; лекар (Модерен балет); мениджър контакти; организатор настаняване, храна, транспорт; координатор; преводачи; организатор репетиции; инсципиент (помощник режисьор); др. организатори (Открытие); преводач, музиковед, касиер, асистенти по пребиването на гостуващи артисти, технически персонал, сценични работници, разпоредители в зали; ползването на юристи в общинската администрация (ММФ „Варненско лято“); дизайнер, галерист, координатор проекти, координатор събития (Панаир на занаятите); художник – сценограф (Пътуване към миналото).

Има и други съдържателни отговори, които хвърлят допълнително светлина върху организацията на работа във фестивалите: „двама души осъществяваме всички

изброени длъжности с изключение експерт по право“ (Видеохолика). Всяко издание на фестивала има различен облик и по статут, и по структура, както и различна партньорска сума. 100 % доброволческият характер е пряко свързан с гъвкавата му административна форма. В зависимост от партньорската схема и нуждите на съответната артистична програма се формират и екипите - всяко издание е с различен състав и численост (Contempo).

Фестивалните организации от столицата и останалите селища сочат и други характерни длъжности, които отразяват техния професионален профил: технически сътрудник, артистичен секретар, експерт по туризъм, мениджър международни комуникации, организатор на представления, видеомонтаж, координатор за превод и транспорт на филмите, специалисти по дизайн, подготовка и печат на материалите, специалисти по организацията на транспорта, специалист по координация на прожекциите и поканите, координатор за гости, технически координатор, координатор на видео и фото сътрудници, селекционер.²²

Същевременно е очевидно, че по-голямата автономия на фестивалния сектор в София е създала и по-добре структурирани отговорности на участниците в екипите. Обратно, относително по-малката степен на самостоятелност на варненските културни оператори често размива отговорностите и създава впечатление за отсъствие на достатъчно ред в организацията на дейностите. Адекватното описание на професиите, ангажирани с организацията на фестивали и съдържанието на техните компетенции е от ключово значение за подобряване на административния им капацитет.

2.3. Институции

Законът за закрила на културата в България дава възможност за съществуване на фестивалите под няколко форми:

- държавен, регионален или общински *културен институт* – създаден с акт на държавната или местна власт. В момента няма данни за фестивал, който да съществува под тази форма;
- смесена *културна организация* – съгласно разпореденията на приет устав или учредителен акт. В момента няма данни за подобен тип фестивали;

²² Томова, Б., Андреева, Д., Кутин, Л., Календар на културните събития в столична община, Обсерватория за икономика на културата, София, 2013, с.24-25

- частна културна организация – в случай, че е вписана в регистъра на министерство на културата. Независимо, че е публикуван в интернет Регистърът не дава информация за предмета на дейност на вписаните в него 1097 организации към 19 септември, 2014 г.;²³
- Фестивалите могат да се организират и като *допълнителна дейност на вече създаден културен институт или читалище*. Държавните културни институти са описани в ресорните дирекции, но там няма друга информация освен наименования, адреси и имената на управляващите ги директори. Читалищата имат отделен Регистър. Там също липсват данни за активностите на читалищата, включително и в организирането на фестивали.²⁴
- Фестивални инициативи се организират и от организации, регистрирани по Закона за юридически лица с нестопанска цел. От гледна точка на формата на управление те съществуват като: *фондация* – на основата на акт за дарение на един или повече учредители; *сдружение* – на основата на устав, по силата на който се сдружават определен брой лица. Същият закон съдържа и още две възможности за фестивалите в зависимост от целите и ползите от дейността си: *да извършват дейност в частна полза* – разходват средствата си за своите членове или за определен в устава им кръг от лица; *да бъдат в обществена полза* – развитието на значими обществени отношения: развитие и утвърждаване на духовните ценности. Справка в Регистъра на юридическите лица с нестопанска цел в обществена полза на Министерство на правосъдието показва, че там към 19 септември, 2014 г. фигурират тринадесет организации, в чието име е застъпен терминът „фестивал”.²⁵ Още две организации са регистрирани като конкурс: „Международен балетен конкурс – Варна и Международен конкурс за млади оперни певци „Борис Христов“. Организациите в частна полза не са

²³ <http://mc.government.bg/page.php?p=58&s=81&sp=496&t=0&z=0>

²⁴ <http://chitalishta.com/>

²⁵ <http://ngo.mjs.bg/search.aspx> - Българска фестивална асоциация, Фондация „Е, сдружение екологичен фестивал“ - София, Фондация „Международен съвет на организаторите на фестивали за фолклор и традиционни изкуства-България“ /ЦИОФФ-България/, Фондация „Международен театрален фестивал „Варненско лято“, Международен фестивал "Софийски музикални седмици", Фондация „Международен фестивал на военните оркестри“, Сдружение „Международен фестивал на туристическата песен“, Сдружение международна фестивална програма на детското творчество "Приятели на България", Сдружение национален фестивал на детската книга, Сдружение световен фестивал на анимационния филм, Сдружение „Фестивал на изкуствата азине Приморско, Фестивална фондация „Морско конче“.

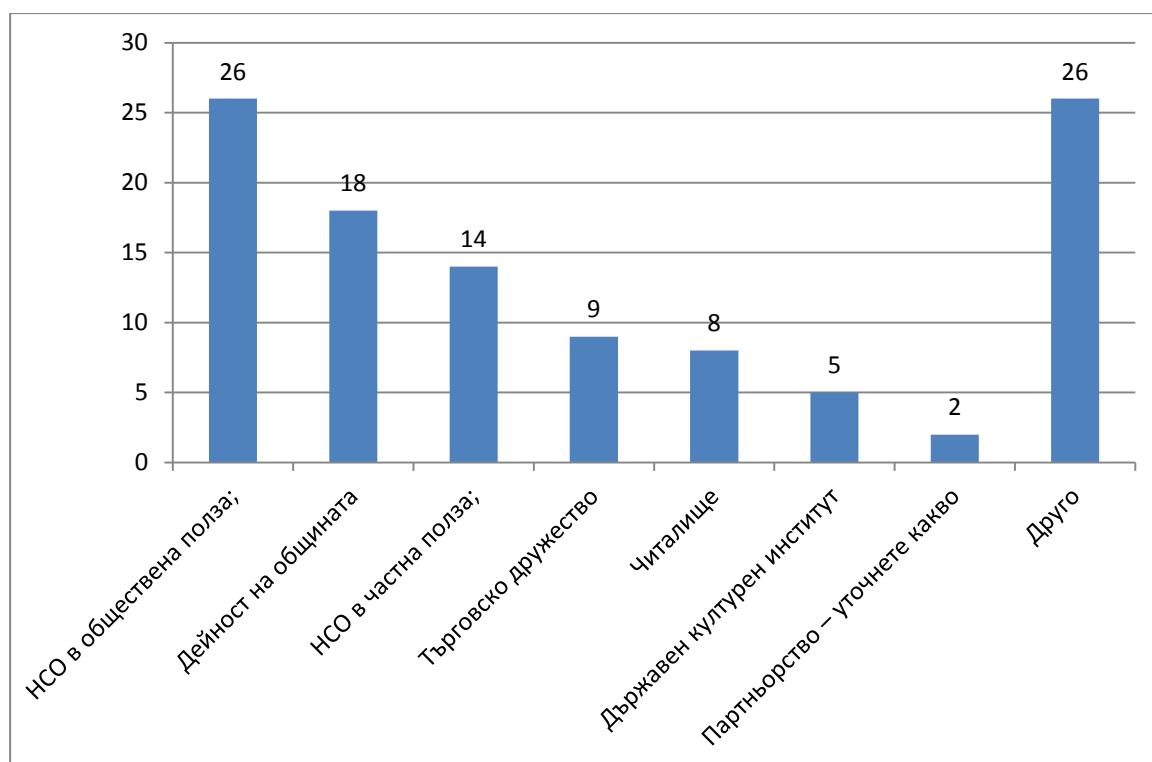
задължени да публикуват данни за своята дейност и няма никаква публично споделена информация за тях.

- Един фестивал може да съществува като *дружество*, регистрирано по Търговския закон, по Закона за задълженията и договорите без да е необходимо да се вписва в регистъра на министерство на културата.
- Също така организирането на фестивал е възможно и просто като неформална инициатива на един или група граждани.
- По силата на Закона за местното самоуправление и местна администрация и Закона за администрацията в *общините сферата на културата е част от специализираната администрация*. Тя работи в тясно взаимодействие с ресорната комисия, съставена с решение на местните общински съвети. Изследванията показват, че това е и най-често срещаната форма в организацията на традиционните и утвърдени фестивални събития, които се провеждат в България. За съжаление масово срещана практика е фестивалите в условията на местната власт да съществуват без специално съгласувани и одобрени правилници за своята дейност, както и разпределение на права и отговорности. По-голямата част от значимите фестивални събития се финансират от параграф „Други дейности по културата” на общинските бюджети. Това им създава сигурност и устойчивост, но ги обременява с твърде много съгласувателни процедури в системата на общинската администрация. Общините, с малки изключения, не публикуват одобрените бюджети за фестивалите. На практика липсват и публични отчети за изразходваните средства. Така остава неизвестен размера на общинските финансови средства, изразходвани за фестивали.

В близкото минало част от големите фестивали и конкурси се организираха от подразделения на министерство на културата: Международен фестивал „Софийски музикални седмици”, Международен конкурс за млади оперни певци и Международен балетен конкурс – Варна. През 90-те години на XX в. тяхното управление беше делегирано на специално създадени за целта фондации с независими управленски структури. Заедно с това държавата на практика прехвърли върху тях и интелектуалната собственост върху името и марката им.

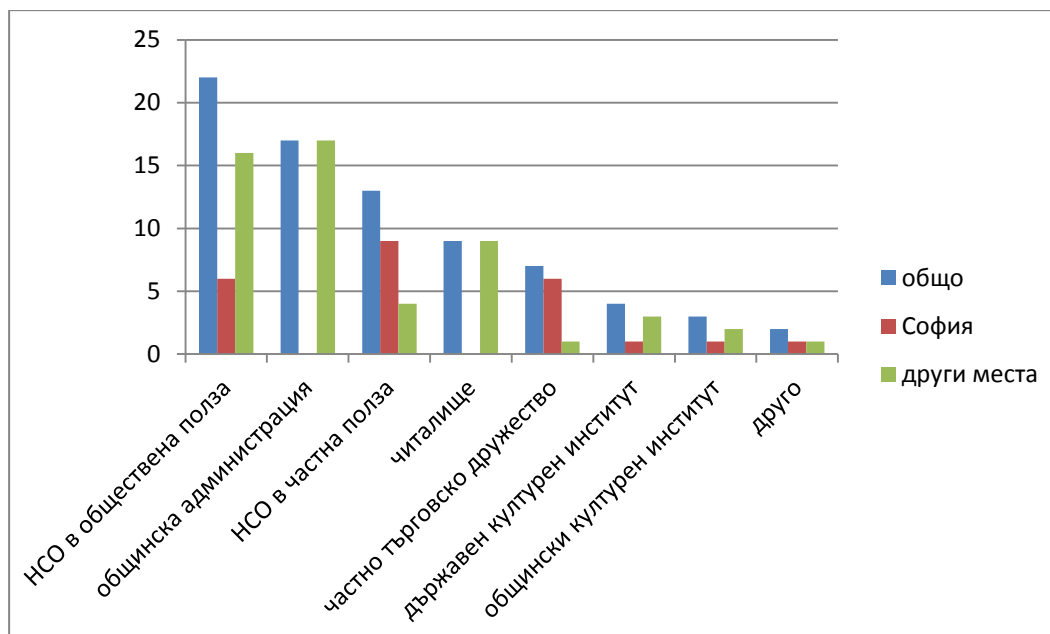
От 108 фестивала, попълнили анкетни карти, се открояват нестопанските организации, регистрирани в обществена полза. На пръв поглед този резултат буди известна

изненада, доколкото в Централния регистър на министерство на правосъдието към края на септември 2014 г., са вписани едва 13 организации, чието наименование е „фестивал“. Вероятно голяма част от организациите извършват и друга дейност или просто не са вписани в Регистъра, доколкото няма изрични рестрикции спрямо тях, ако не предприемат подобни действия. Следват общинските администрации и нестопанските организации, регистрирани в частна полза.

Фиг. 2. Видове фестивални институции в страната.

Прави впечатление големият брой отговори “друго“. В повечето случаи те отразяват неустойчивите форми, чрез които се организират фестивални събития. В много от анкетните карти отговорът на въпроса за юридическата форма на организация е подминат. Обикновено зад подобни факти се крие конкретната работа по определен проект, съществуването на инициативата като неформална общност или неустановени форми на партньорство. Този резултат, сам по себе си, показва, че фестивалите в България са *твърде зависими от временно стечение на обстоятелствата*. По детайлен разрез на институционалния капацитет може да се проследи в следващата графика.

Фиг. 3. Юридически статут на фестивалите в България, пре анкетирани 76 организации през 2012 г.

На фона на страната като цяло, в София като организатори на фестивали доминират двата вида нестопански организации и частните търговски дружества. Също така в столицата общинската администрация отсъства като организатор на големи фестивални събития. По-детайлният поглед, който не е отразен в графиката показва и че за разлика от останалите селища, в София са много по-малко организациите, които създават и менажират повече от едно фестивално събитие. Това е показателно за наличието на установени професионални принципи в работата на организаторите, съобразени със спецификата на фестивалната практика. В останалите селища обикновено фестивалните дейности са вменени на общинските администрации и читалищата. *Прякото ангажиране на управленски политически структури в непосредствени организационни дейности създава условия за деформации:*

- зависимост от политическата власт;
- решения и действия, които не са подплатени с осмислени и аргументирани преценки;
- отсъствие на прозрачност и регламент при възлагането на определени дейности, свързани с организацията на различни събития;
- конфликт на интереси, доколкото ангажираните служители следва да оценяват самите себе си;

Нарастването на влиянието на независимите оператори в организирането на фестивали, без съществуването на публично споделена регулация, също води до деформации. Показателно например е, че организациите с нестопанска цел в частна полза са сред най-непрозрачните юридически лица. Техните отчети са недостъпни в търговския регистър, а онези от тях, които са вписани като културни организации в регистъра на министерство на културата, също не са обект на периодично обновяване и публикуване. При така създадената ситуация *съществува риск от безконтролно навлизане във фестивалите на ограничени корпоративни интереси.*

Съществуват и различни форми на партньорства, които са гаранция за бъдещо институционално укрепване на фестивалите чрез изнасяне на експертиза от столицата към другите градове. Така например, Международният театрален фестивал „Варненско лято“, по подобие на София филм фест, организира свое софийско издание под името „Световен театър в София“. Цялостната организация се осъществява от едноименната фондация, чието седалище е в София. Варненските Международен балетен конкурс, Световен фестивал на анимационния филм и Фестивал на българския филм „Златна роза“, Созополската „Аполония“ също се менажират в столицата.

2.4. Общините – с основен принос за финансирането на фестивалите

За фестивалите в България общините са от първостепенно значение. Изследванията показват, че все още твърде малка част от тях се финансират на проектен принцип. Няма точна и обобщена информация за дела на проектното финансиране в общините, обема и формите на подкрепа на културни събития и в частност, на фестивали. От спорадични наблюдения може да се направи заключение, че фондове за финансиране на творчески проекти има най-вече в по-големите градове: София, Варна, Пловдив, Русе, Шумен и др. Не винаги практиката на проектно финансиране се съпровожда с коректно публикувана информация за финансирани проекти, критерии за подбор, оценки, отчетни доклади и анализи за дългосрочни ползи.

В [Столична община](#) Програма „Култура“ финансира с около 2 000 000 лв. годишно различни културни и художествени инициативи се финансират в следните направления: Театрално и цирково изкуство; Музикално и танцово изкуство; Документално кино; Визуални изкуства; Европейски езици, литература и превод; Историческо наследство, социализация на недвижими културни ценности и културни традиции на столицата;

Външна и вътрешна мобилност; Културни партньорства и копродукции и Активно участие.²⁶

Приблизително още толкова средства са предвидени и по Програма „Културен календар“. В нея влизат голяма част от традиционните за столицата фестивали: София филм фест, Софийски музикални седмици, Киномания, Салон на изкуствата, София диша и др.²⁷

В Община Пловдив за културни инициативи са предвидени 1 200 000 лв. Повече от половината от средствата се изразходват за фестивали. Със специално Решение на Общинския съвет е приет и [Културен календар за 2014 г.](#) Приета е и [Наредба](#) за реда и условията за финансиране на инициативи в сферата на културата и включването им в календара на културните събития на община Пловдив от 2015 г.

Община Варна заделя за организирането на културни събития около 2 000 000 лв. През 2014 г. близо половината от тях се разпределят чрез новосъздадения [фонд „Култура“](#). От тях за фестивали се изразходват над 1 200 000 лв. Около половината от тях се разпределят от новосъздадения фонд. С останалите средства се финансират фестивалите, които се организират от общинската администрация (ММФ „Варненско лято“, Майски хоров конкурс и Международен фолклорен фестивал). В официалния календар на Община Варна са вписани [26 фестивали и конкурси](#), но освен тях се подкрепят и други.

[Община Бургас](#) отделя 615 000 лв. за различни културни инициативи. Част от тях се разпределят Правилник за условията, реда и критериите за предоставяне на финансови средства за съфинансиране на културни проекти. Културният календар на града съдържа [17 фестивални прояви](#).

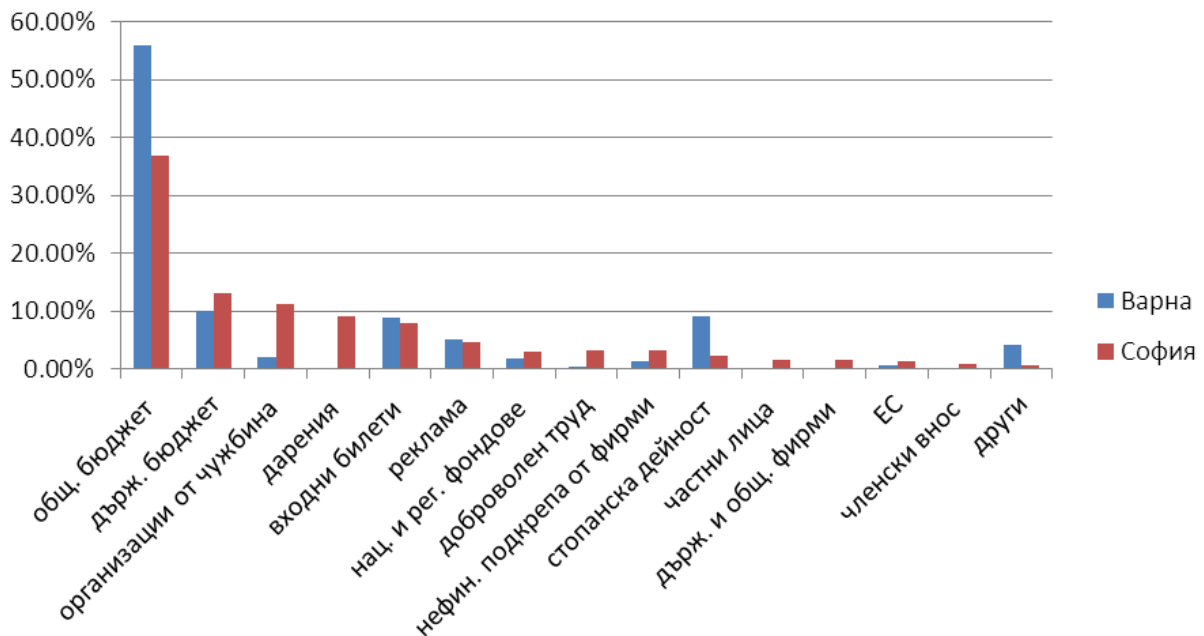
[Община Русе](#) изразходва за културни дейности около 500 000 лв. 40 000 от тях се разпределят на конкурсен принцип за финансиране на проекти. Общински фонд „Култура“ съществува и в [Шумен](#).

Събирането на точна информация, свързана с финансирането на фестивалите засега среща най-големи трудности. Причините са комплексни: отсъствието на стандарти и правила в публичната администрация за публикуване на отчети за изразходваните

²⁶ http://sofiaculture.bg/files/Po_napravleniq_2013.pdf

²⁷ Томова, Б., Андреева, Д., Кутин, Л. Календар на културните събития в Столична община – реалности, проблеми, перспективи, Обсерватория по икономика на културата, DMT Product, София, 2013

средства, институционална незрелост на културните оператори и отсъствието на статистически стандарти са систематизирани на този вид информация. Засега разполагаме с относително точни данни от София и Варна. Какво показват резултатите от тях?

Фиг. 4. Приходоизточници на фестивалите в София и Варна.

Фестивалите в столицата и Варна имат съществени различия помежду си в структурата и обема на своите приходоизточници. Основен принос в тяхното финансиране заемат общинските бюджети. За Варна обаче дялът на общината е относително по-голям, като надхвърля 55%, а за София е с близо 20% по-малък. Съответно около две трети от общинската субсидия за фестивали във Варна до 2013 г. се разпределя директно от местната културна администрация. Независимо че решенията за размера на финансиране на фестивалите се вземат от Общинския съвет и респективно ресорната комисия, на практика отсъства експертиза за тяхното целесъобразно изразходване. Сред общинските съветници няма специалисти в съответните области и закономерно те не са застраховани от решения, плод на всякакъв вид субективни аргументи. Общинската администрация също обективно не е в състояние да защити изцяло независими експертни становища, доколкото участва пряко в организирането и възлагането на конкретни дейности, свързани с фестивалите.

София превъзхожда Варна по относителен дял на привлечени средства от държавния бюджет, организации от чужбина и дарения. В случая, относно даренията, е уместно да

се отбележи, че варненските организатори на фестивали са посочили като специфични форми на дарения в отговора „други“ (ММФ „Варненско лято“, Панаир на занаятите и изкуствата). Макар в относително скромни размери, организаторите на фестивални събития от София в по-голяма степен се подпомагат с доброволен труд, нефинансова подкрепа от фирми, частни лица, както и от държавни и общински фирми. Тези резултати показват, че моделът в управлението на фестивали в столицата е създал и така важния и необходим *ефект на солидарност от страна на различни представители на местната общност.*

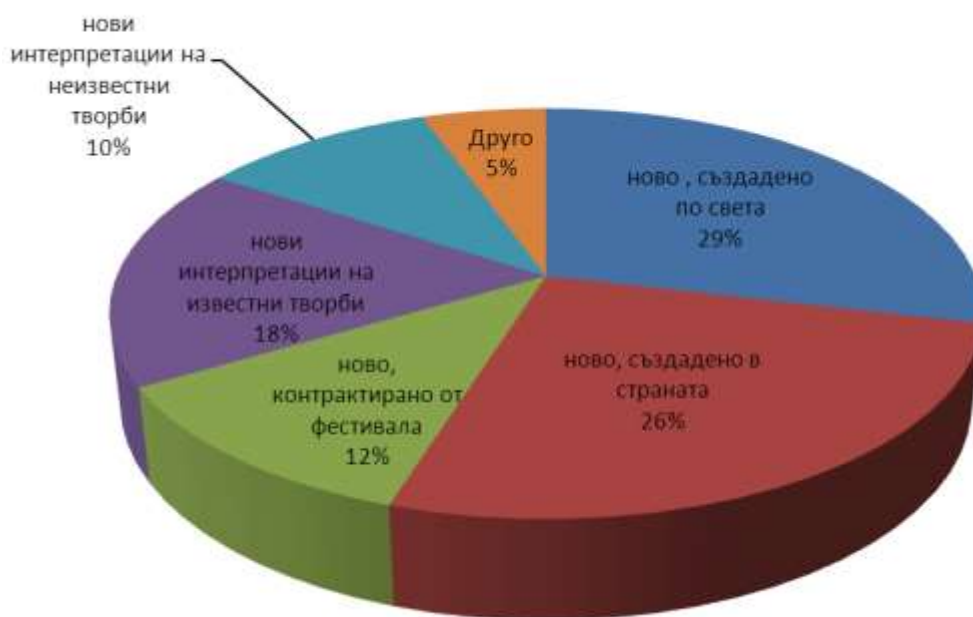
Общата картина на приходите за фестивали отразява още едно много съществено различие между двата града. Столичните фестивали *в много по-голяма степен са диверсифицирали своите приходоизточници.* Освен като индикатор за по-професионално управление, това още веднъж показва и *по-голямата относителна автономия на фестивалните организатори от местната власт и е една допълнителна гаранция за устойчивост на организиранията събития.*

Изследванията показват и още една основна слабост в местното управление на културата: отсъствие на координация в организацията на фестивалите и добре структурирани общински културни календари. Местните администрации все още възприемат програмирането през годината на културните и артистични дейности като списък от събития, а не като ефективен инструмент за реализация на културни политики.

2.5. Художествени аспекти

Художественото съдържание на фестивалите се влияе от множество фактори: профилът на програмата, съществуващите местни творчески ресурси, международните контакти, политиките на чуждестранни културни представителства в страната, очаквания на публиката и т.н. Данните от анкетите сочат, че фестивалните програми в България са доминирани от ново творчество, създадено по света. Това допринася за пълноценния межкултурен диалог и трансфера на художествени ценности. Относително по-малък е интересът на фестивалите спрямо новото творчество, създадено в страната. Подобна ситуация отразява, макар и не в толкова изразена степен, доминация на интерес и любопитство спрямо външното, в сравнение с изкуството, създадено в страната. Новите интерпретации на известни вече творби, широко застъпени във фестивалните програми допълват и утвърждават извода за своеобразния консерватизъм на организаторите на фестивали с цел избягване на рискове. Подобно капсулиране в сферата на

общоприетите стандарти проличава и от отговора на въпроса дали фестивалите контрактират специално създаването на нови произведения. Оказва се, че подобни практики са сравнително рядко явление. Загърбването на новите интерпретации на неизвестни за широката публика творби, допълва и аргументира тезата за отсъствието на оригиналност във фестивалните програми.

Фиг.5. Съдържание на фестивалните програми сред фестивалите в България

Независимо от умножаващите се фестивални събития, българската артистична общност остава относително откъсната от новите художествени тенденции по света; техните организатори сравнително рядко възлагат на автори от страната и чужбина създаването на нови художествени произведения. Слабият интерес на фестивалните организатори към представянето на неизвестни творби от по-близкото и далечно минало също лишават художествената култура у нас, като цяло, от възможностите за творческо преосмисляне на културното наследство. А приемствеността с миналото, съчетана с компетентно и активно популяризиране на нови направления и стилове е от решаващо значение за пълнокръвни процеси в културата. Качествените показатели, чрез които се неутрализират посочените недостатъци са: *откритост към света, подкрепа на новото творчество, иновации - необичайни и нестандартни решения в художественото съдържание на фестивалните програми.*

3. ПОЛИТИКИ СПРЯМО ФЕСТИВАЛИТЕ В БЪЛГАРИЯ

3.1. Обобщение на проблемите

Резултатите от изследванията показват, макар и не винаги в експлицитен вид и въпросите, които очакват своите компетентни отговори и резултати в лицето на държавата, общините и участниците във фестивали. Ето някои от тях:

Администриране

- Липсва система за наблюдение, анализ и контрол върху организационното и художествено качество на фестивалите.
- Отсъстват процедури и правила за включване на фестивалите в националния и общинските културни календари, както и ясно регламентирани условия за тяхното подпомагане от компетентните държавни и общински институции.
- Очевидна е разликата в административния капацитет в управлението на фестивали и друг род културни дейности между столицата и извънстоличните селища.
- Участието на общинските администрации пряко в организацията, възлагането и изпълнението на дейности, свързани с фестивалите ги поставя в двойствено положение - да оценяват и селектират самата себе си.
- При липсата на ясно регламентирани правила за отчитане, основани на анализ на потребностите и очакваните резултати, контролът върху фестивалните събития от страна на публичната власт е формален.
- Невъзможно е перспективно програмиране на фестивалите в средносрочен и дългосрочен план.
- Извън столицата няма достатъчно капацитет за осигуряване на алтернативно финансиране.
- Липсват стандарти за събиране на статистическа информация за фестивалите в страната.

Програмиране

- Липсва органична връзка на фестивалите с художествения, културен и обществен живот в мястото, където се провеждат през цялата година.

- Фестивалите често имат по-скоро репрезентативен и имиджов характер, отколкото съществуват като територия за популяризиране и приобщаване към определени тенденции и процеси в съвременното художествено творчество.
- Не се стимулира в достатъчна степен чрез фестивалите създаването на ново творчество в различните изкуства.
- Фестивалите в България остават относително откъснати от новите художествени тенденции по света.
- Не се реализират подходящи междусекторни партньорства между заинтересованите страни.
- Нестандартните художествени събития все още нямат необходимите натрупвания от идеи, капацитет и обществен интерес, за да разнообразят и провокират артистичния живот.
- Съдържанието на художествените програми се ръководи от рутината и от клиширани модели на представяне, удовлетворявайки очаквания, продиктувани от инерцията на безкритично приети стандарти. За това говори хроничната липса в представянето на слабо познати класически образци, на нови и неизвестни съвременни творби.
- Относително малка част от фестивалите за изпълнителски изкуства са представителна панорама на определени художествени тенденции в национален и международен план. Още по-малко са събитията, които имат плодотворна и перспективна връзка с местната културна специфика.

Социални аспекти

- Липсват локални мрежи за сътрудничество и координация, включително и между културните оператори.
- Отсъстват разпространени форми на подкрепа към фестивалите от страна на гражданите, включително доброволчески инициативи, стажове, практики, които да поощряват активната гражданска позиция и създаване на компетентности.

3.2. Предложения на Работна група „Фестивали“ в проекта за Национална стратегия за развитие на българската култура

Работната група по подготовка на Националната стратегия за развитие на културата в частта „Фестивали“ през 2012 г. създаде финален документ, в който са систематизирани необходимите стъпки. Част от представеното съдържание, след прецизна редакция, е предназначено за основния документ на Националната стратегия за развитие на българската култура. Друга част би могла да се ползва в останалите стратегически документи – секторни стратегии, стратегически планове, програми и др.

В *основната визия* за развитието на фестивалите се изтъква, че целенасоченото и аргументирано инвестиране в различни фестивални събития, освен големият художествен и обществен ефект, гарантира и сериозни икономически ползи, изразяващи се в дейности от най-различни сектори с висока добавена стойност, които ще генерират все по-голям дял във brutния вътрешен продукт. Специална грижа на държавата са онези фестивали, които имат важен принос за националната култура и международния културен диалог, активно търсят пътища за популяризиране на високите художествени образци и създаване на подходящи условия за поощряване на постиженията на съвременни творци, включително и чрез адаптиране съвременното културно и художествено творчество към новите обществено-икономически условия.

Принципите в дейността на фестивалите са:

- **Децентрализация** в организирането и провеждането на фестивали като възможност за гарантиране на достъпа на българските граждани до културните и художествени ценности.
- **Устойчивост** в развитието на фестивалите като представителна част от изкуствата, наследството, културните и творческите индустрии.
- **Мултидисциплинарност** и междусекторни партньорства между отделните изкуства и дейности в сферата на културата, включително между държавни и общински институции с гражданското общество и публично-частно партньорство.
- **Интегриран подход** в политиките спрямо фестивалите с максимално представителство на заинтересованите страни.

Като *Стратегическа цел* се определя стимулиране, закрила и подкрепа на фестивалите с доказана и безспорна културна и художествена стойност чрез подобряване на

планирането, координирането им с други подобни дейности, утвърждаване на техния престиж като важна част от националната идентичност, осъществяване на активен международен диалог и популяризирането на националните достижения у нас и по света.

Сред *оперативните цели* са:

- Създаване на система за наблюдение, оценка на качеството, анализи и дълготрайни ползи на съществуващите фестивали като основа на целенасочени и аргументирани политики.
- Създаване на адекватен капацитет на фестивалите чрез подпомагане на творческите дейности, културните индустрии и изпълнителското изкуство в цялото многообразие от стилове, направления и богато наследство, както и интегрирането на успешни практики в модела на управление.
- Популяризиране на културата и изкуствата чрез фестивалите сред различни обществени групи, образователни инициативи и дейности, насочени към включване на групи в неравностойно положение с цел култивиране на лични и обществени добродетели, свързани творчески решения, уважение към традицията и откритост към новите тенденции в културата и изкуствата, интелектуални усилия, сплотеност и по-добри умения за работа в екип, межкултурна толерантност.
- Активно включване на фестивалите в иновативни инициативи, включително и със средствата и възможностите на съвременните комуникационни технологии.

В изпълнение на стратегическата цел: *Стимулиране, закрила и подкрепа на фестивалите* се предвижда.

- **Създаване на публичен регистър на фестивалите.** В рамките на дейността се предвижда изпълнение на задачи, свързани със създаване на стандарти за фестивалите в зависимост от качеството на организация, провеждане и участници; промяна на законовата база с цел по-добро уреждане на техния юридическия статус и промяна на подзаконовата уредба с цел създаване на измерими, прозрачни и целесъобразни регламенти. Въвеждат се *четри категории фестивали*, както следва: фестивали с *международно* значение, фестивали с *национално* значение, фестивали с *регионално* значение и фестивали

с *местно (локално)* значение. Всяка категория следва да отговаря на точно определени стандарти и на определени показатели.

- **Създаване на национален, регионални и общински културни календари.** Той се установява с наредба на министерство на културата. Регламентират се условията, реда и задълженията, произтичащи от включването на фестивали в календара. На основата на националния календар се създават регионални, областни и общински календари на фестивални събития.
- **Популяризиране на фестивалите в чужбина чрез държавните институции.** Задачите, свързани с изпълнението на дейността, се изразяват в интегриране на действията на различните държавни ведомства в популяризиране на националните постижения в сферата на културата и изкуствата и подобряване на системата на национална реклама.
- **Създаване на Програма за подпомагане на фестивалите.** Изпълнението на дейността е подчинено на следните задачи: създаване на ясен и прозрачен регламент от Министерство на културата за подпомагане на фестивалите с международно и национално значение. С цел подобряване на планирането с фестивалите от международно и национално значение Министерство на културата сключва тригодишни договори с фестивали чрез конкурс на проектен принцип; създаване на система на договаряне между Министерство на културата и общините за подкрепа на фестивалите с регионално значение; приемане на нормативна уредба от общинските съвети за финансиране на местните фестивали. Фестивалите с международно и национално значение ще се ползват сас специална закрила и подкрепа от страна на държавата на основата на ясни критерии правила и взаимни отговорности между държавата и техните организатори. Фестивалите с регионално значение се подпомагат на основата на споделени отговорности между държавата и общините. Фестивалите от местно значение се подпомагат приоритетно от общините. С промени в данъчното законодателство и закона за меценатството се стимулират големите корпорации и индивидуални дарители чрез своите дарителски, рекламни и спонсорски бюджети да финансират приоритетно големите фестивални събития.
- **Насърчаване на фестивали приоритетно в сферата на книгоиздаването и литературата, визуалните изкуства и на съвременни мултидисциплинарни художествени продукти,** както и на алтернативни художествени практики. Чрез дейността се изпълняват следните задачи: по-активен и равнопоставен обмен с

новите тенденции в литературата и изкуствата в Европа и света; стимулиране на новите търсения на участниците в литературата и изкуствата; разширяване на въздействието на литературата и изкуствата сред публиката и създаване на нови пространства за художествено творчество; по-активно участие на страната в популяризирането на европейските езици, подпомагане на мобилността на творците и популяризиране на съвременното изкуство във всичките му разновидности.

- **Подпомагане на творчеството в различни видове изкуства чрез фестивалите.** Чрез дейността се цели: използване на възможностите на фестивалите на основата на ясен и прозрачен регламент да възлагат чрез поръчки, награди и други форми създаването и разпространението на произведения от различни видове изкуства; създаване на обща система в продуцирането, представянето и популяризирането на нови произведения в националната художествена култура.

Дейности по отношение на оперативна цел: *Създаване на система за наблюдение, оценка на качеството, икономически анализи и дълготрайни ползи.*

- **Създаване на статистически стандарти за измерване на дейността на фестивалите.** Дейността се осъществява чрез изпълнение на следните задачи: подобряване на информацията за процесите в организацията на фестивали; създаване на адекватни стандарти при формирането на политики от страна на централната и местна власт; промени в Закона за статистиката.
- **Създаване на система за наблюдение и оценка на качеството на фестивалите.** Дейността се реализира чрез изпълнение на следните задачи: създаване на методология за наблюдение на фестивалите; създаването на Правила с показатели за оценка на фестивалите; изготвяне и публикуване на годишен доклад за състоянието на фестивалите в България.

Дейности по отношение на оперативна цел: *Създаване на адекватен капацитет на фестивалите.*

- **Създаване на нормативна база на фестивалите, съобразени със съвременните социално-икономически реалности.** Изпълнението на дейността съдържа следните задачи: изготвяне на устройствени правилници на фестивалите от международно и национално значение. Разпоредбите в устройствените правилници имат силата и юридическата стойност на

правилниците на министерство на културата; осигуряване на прозрачност в дейността на регистрираните фестивали.

- **Подобряване на управлението на фестивалите.** Дейността се реализира чрез създаване на система за продължаващо обучение на заетите с организация на фестивали; повишаване на капацитета на организациите, ангажирани с фестивалите; насърчаване на създаването на сдружения на различни фестивали; дебатиране на развитието на фестивалите.
- **Стимулиране на мобилността на участниците във фестивалите.** В изпълнение на дейността се предвиждат следните задачи: разпространение на фестивалната продукция в малките населени места; разширяване на достъпа на българските граждани до националните и световни културни и художествени ценности; подпомагане на партньорството на българските фестивали с фестивали от други страни.

Дейности по отношение на оперативна цел: *Популяризиране на културата и изкуствата чрез фестивалите*

- **Активно участие на фестивалите в политиката на обществените медии.** В дейността се съдържат изпълнението на следните задачи: отразяване на фестивалните програми в информационните емисии и специализирани предавания; регистрация на фестивалните продукции; създаване на специални аудио-визуални продукти (филми, аудио записи, печатни издания и др.).
- **Насърчаване на художествената критика чрез участието ѝ във фестивалите.** В рамките на дейността се подпомагат печатните и електронни медии в популяризирането на критически отзиви за фестивални събития, анализи и наблюдения, свързани с фестивалите; дебатиране на фестивалния живот в България и по света.
- **Използване на теми, свързани с фестивалите в обучението на широк кръг учебни дисциплини в системата на общото образование.** Дейността включва изпълнението на планиране на образователни инициативи, стажантски програми и доброволчески акции. С цел доближаването на обучението до практическата работа оценката на качеството на фестивалите ще зависи и от програмите за обучение, стажанти и доброволци, които реализират.
- **Участие на фестивалите в инициативи, насочени към хора в неравностойно положение и етнически малцинства.** Изпълнението на дейността се реализира

чрез създаване на Програма за участие във фестивални събития на хора в неравностойно положение и подпомагане на фестивали, насочени към межкултурен диалог.

Дейности по отношение на оперативна цел: *Активно включване на фестивалите в иновативни инициативи, свързани със съвременните комуникационни технологии.*

- **Систематизиране, дигитализиране и разпространение чрез аудиовизуални продукти на архивите от фестивалите.** Чрез дейността се изпълняват задачи, свързани със: създаване на електронни каталози и база данни за фестивалите; използването им за образователни и популяризаторски инициативи; участие на обществените медии в културните процеси.
- **Създаване на музей на фестивалите като държавен културен институт с национално значение.** В рамките на дейността се изпълняват следните задачи: съхранение и систематизиране на артефакти от фестивалите; изследвания на фестивалите и тяхното значение за националната културна идентичност и общоевропейските процеси; популяризирането на фестивалите в България като част от световното нематериално културно наследство.

БИБЛИОГРАФИЯ:

- Найденов, Найден., Из музикалното минало на Варна, "Наука и изкуство", София, 1972
- Стателова, Розмари, Лятото на българската култура, Сталкер, Варна, 1996
- Гаджев, Владимир, Джазът в България. Българите в джаза + CD. София, „Изток-Запад“, 2010
- Гаджев, Владимир, Когато Западът среща Изтока. София, „Изток-Запад“, 2012
- Гаджев, Владимир, Седемте изкушения на „Златния Орфей“. София, „Изток-Запад“, 2011
- Атанасова, Богдана, Атанасова „Джазови фестивали в България след 1989 г.“, НБУ, Департамент „Музика“, 2013
- Гюлева, Веселина, „Летопис на Национален фестивал на малките театрални форми“ – Враца, Враца, 2011 <<http://theatre.vratza.eu/bg/letopis-na-natsionalen-festival-na-malkite-teatralni-formi/>>
- Георгиев, Дариан, „10 години Форум-фестивал Вселената на компютърната музика“ Издателство "Екоекспрес", 2011

Данова-Дамянова, Диана, Musica Nova в българската музикална култура, Институт за изкуствознание-БАН, 2009

Йорданов, Николай, ”Фестивалите на изкуствата – между глобалния арт пазар и локалната културна идентичност - “Публични политики”, година 4, бр. 1, 2013

Николова, Камелия, Театърът на границата на XX и XXI век, Фигура, София 2007

Николова, Камелия, Българският театър след 1989 и новата британска драма, УИ "Св. Климент Охридски", София 2013

Атанасова, Лиляна, Луизов, Атанас, Брандинг на град чрез фестивални събития и изследване на нагласите към фестивала „Включи града” в Бургас – методически и приложни аспекти, Годишник на БСУ, том XXVII, 2012 г.

Стойчева.Десислава Управление на иновативни театрални проекти. Валентин Траянов, София, 2013

Томова, Б., Андреева, Д., Кутин, Л. Календар на културните събития в Столична община – реалности, проблеми, перспективи, Обсерватория по икономика на културата, DMT Product, София, 2013

Празвици и зрелища в европейската културна традиция през Средновековието и Възраждането (Сб), ИК Готуранов, София 1996

Празвици и зрелища в европейската културна традиция през Средновековието и Възраждането (Сб), ИК Готуранов, София 1998

Кутин, Любомир. Фестивалът като феномен на художествената култура, Сталкер, Варна, 2004

Кутин, Любомир. Фестивалите в България. Категории и оценки, Авангард прима, София, 2014

FESTIVALS IN BULGARIA

Context, problems, perspectives

CONTENTS

SUMMARY.....	4
INTRODUCTION.....	5
4. ANALYSIS OF RESEARCH WORK ON FESTIVALS IN BULGARIA	
4.1. Historical research, dedicated to specific festivals.....	8
4.2. Review publications, dedicated to contemporary festivals	10
4.3. Theoretical research, dedicated to the phenomenon “festival”	11
5. ANALYSES OF FESTIVALS IN BULGARIA FOR THE SEVERAL LAST YEARS	
5.1. Mapping.....	15
5.2. Human Resources	17
5.3. Institutions.....	18
5.4. Municipalities – with basic contribution to the financing of festivals	23
5.5. Aesthetic aspects.....	26
6. POLICIES TOWARD FESTIVALS IN BULGARIA	
6.1. Summary of problems.....	28
6.2. Suggestions by Working Group “Festivals” in the project for National Strategy for the Developing of Bulgarian Culture	30
BIBLIOGRAPHY.....	35

SUMMARY

The report reviews the research work dedicated to different aspects of the Bulgarian festival practice: history, processes, terminology, typology. Special attention is given to the mapping of festivals in Bulgaria – an initiative where the NGO sector has the leading role.

Some of the results from the research of Bulgarian festival during the last two years are also presented. In relation to Human Resources and institutional capacity, a conclusion is drawn that the wider autonomy of the festival sector in Sofia has created better structured responsibilities of the participants in the teams. On the contrary, the relatively lesser degree of autonomy of the cultural operators in the rest of the country often blurs the boundaries of responsibilities and creates the impression that there is not sufficient amount of orderliness in the organization of activities. There has not been created a legal basis in order to guarantee transparency in the spending of public means by the festivals.

The other basic conclusion which originates from the research is that it is the municipalities that have the basic role in organizing and financing Bulgarian festivals. This has not generated sufficient solidarity effects in the local community; it has not situated adequately festivals as a source of prestige in the respective place; there are no conceptions or realizations of festivals' opportunities into concrete policies in order to support the economic and social growth of the regions.

The analysis of festivals' programs shows that despite the multiplying of events, festivals do not contribute to a sufficient degree to the inclusion of the Bulgarian artistic community and audiences to the new aesthetic tendencies in the world. Organizers comparatively rarely commission the creation of new aesthetic works to authors from the country or abroad. The conclusion that festival programs are dominated by inertia and cliché artistic patterns and ideas is supported by the low interest to the presentation of unknown aesthetic works in the near and distant past declared in the questionnaires.

The last part summarizes the results from the analyses and observations and presents a resume of the conclusions of Working group "Festivals" in the process of creating a National strategy for the Development of arts, cultural heritage, cultural and creative industries and cultural tourism in Bulgaria.

